

LUMINA MAGAZINE - ARCHITECT AND PROMOTER OF ROMANIAN CULTURE IN VOJVODINA

REVISTA LUMINA – CREATOARE ȘI PROMOTOARE A CULTURII ROMÂNEȘTI DIN VOIVODINA

Virginia POPOVIĆ,

*Universitatea din Novi Sad, Facultatea de Filosofie,
Departamentul de Limba și Literatura Română,
Novi Sad, Str. Dr. Zorana Djindjića, nr. 2
virginiapopovic@yahoo.com*

Ivana JANJIĆ,

*Universitatea din Novi Sad, Facultatea de Filosofie,
Departamentul de Limba și Literatura Română,
Novi Sad, Str. Dr. Zorana Djindjića, nr. 2
ivana_janjic@yahoo.com*

Abstract

Since the early years of first issue (1947) Lumina magazine became cultural, where debuted famous authors of Vojvodina. The presented program at the first meeting of the Literary Circle Lumina provided Romanian writers from Yugoslav multicultural area, necessitate to express itself in their mother tongue and to in all genres, carefully studying the development of all types. Literary creation should be through form Romanian and Yugoslav, social and progressive by content. The magazine was considered as "cultural focus" where literary works knead future. Magazine Lumina meant for Romanian literature in Vojvodina opening of other literally spaces, balanced trend of synchronization with Romanian literary phenomenon on the one hand, and on the other side following of new trends in world literature, but without departing from Yugoslav literature space, later Serbian.

Rezumat

Încă de la primii ani de la apariția primului număr (1947), revista Lumina devine un adevărat focar cultural în cadrul căreia au debutat cei mai de seamă scriitori din Voivodina. Programul prezentat în cadrul primei adunări a Cercului Literar Lumina prevedea ca scriitorul român din aria multiculturală iugoslavă să se exprime în limba maternă și să se exprime în toate genurile literare, urmărind cu atenție dezvoltarea tuturor genurilor iar creația literară să fie românească prin formă, și socială, progresistă, iugoslavă, prin conținut. Revista era considerată „focar cultural”, în care se plămădeau viitoarele opere literare. Revista Lumina a însemnat pentru literatura română din Voivodina o deschidere spre alte spații literate, o tendință constantă de sincronizare cu fenomenul literar românesc pe de o parte, iar pe de cealaltă parte să urmărească tendințele noi din literatura universală, fără a se depărta prea mult de ceea ce se întâmplă în spațiul literaturii iugoslave, mai târziu sârbe.

Keywords: *Lumina magazine, Romanian literature, Vojvodina*

Cuvinte cheie: *revista Lumina, literatura română, Voivodina*

Revista *Lumina*, este o revistă de literatură, artă și cultură, editată de Casa de Presă și Editură „Libertatea” din Panciova. Primul număr apare la Vârșeț pe 12 ianuarie 1947, după ce în decursul anului 1946 apăruse suplimentul „Libertatea Literară” (în săptămânalul *Libertatea*), care se transformă în revistă care, cu neînsemnate întreruperi (în 1948 când apar trei numere, în 1967 când apar 4 numere și în 1994, când apare un singur număr) apare aproape șapte decenii în șir, din 1947 până în 1997, ca revistă lunară, apoi din două în două luni, sau trimestrială. La înființarea revistei *Lumina*, au contribuit mai mulți factori, condițiile socio-politice, precum și atmosfera sau circumstanțele din societate după al doilea război mondial.

Primul redactor responsabil a fost Vasile (Vasko) Popa (1947). Au urmat: Mihai Avramescu (1948-1955), Ion Bălan (1956-1975), Radu Flora (1975), Emil Filip (1976), Aurel Gavrilov (1981), Simeon Lăzăreanu (1981-1994), Ioan Baba (1995-). Cu sediul inițial la Belgrad, ulterior a apărut la Vârșeț (până în 1963), și la Panciova (după 1963). Încă de la primii ani de apariție revista *Lumina* devine un adevărat focar cultural în cadrul căreia au debutat cei mai de seamă scriitorii din Voivodina. Salutată în presa sârbă și în cea românească, marchează „o nouă etapă în viața literară a românilor din Iugoslavia” (Slavco Almăjan). Fără a avea o direcție estetică ferm conturată revista *Lumina*, a urmat indicațiile din articolul-program *Drumul devenirii noastre*, redactat de Vasile (Vasko) Popa, „ținând de așezarea specifică acestei literaturi la răspântia a două culturi și două literaturi distincte – cea română și cea sârbă” (Catinca Agache). Programul prezentat în cadrul primei adunări a Cercului Literar *Lumina* prevedea ca scriitorul român din aria multiculturală iugoslavă să se exprime în limba maternă și să se exprime în toate genurile literare, urmărind cu atenție „dezvoltarea tuturor genurilor” iar creația literară să fie „națională, românească prin formă, și socială, progresistă, iugoslavă, prin conținut” și să scoată în evidență totul ce este bun și de calitate în mentalitatea și sufletul omului din Voivodina. O direcție programatică orientată pe linia curentului ideologic foarte puternic la jumătatea secolului trecut, ea a dat naștere unui climat de efort cultural care a favorizat lansarea și afirmarea primei generații de scriitori români din spațiul iugoslav: Radu Flora, Ion Bălan, Mihai Avramescu, Mihai Condali, Ion Marcoviceanu, Simion Drăguța, Aurel Păsulă, Teodor Șandru, Iulian Rista Bugariu, Ion Miloș, Florica Ștefan, Aurel Gavrilov, ș.a. Conținutul și aspectul revistei s-a modificat și îmbunătățit în funcție de concepțiile conducerii acesteia și de climatul socio-cultural și politic al vremii. Revista era considerată „focar cultural”, în care „se plămădeau viitoarele opere literare”. Primul val de poeți și prozatori au realizat opere angajate ideologic lansându-le în plin realism-socialist. Prin publicarea eseului lui Ion Miloș, *Ce-i de făcut?* (1957), s-a produs o ruptură de vechile șabloane și s-au încurajat schimbarea discursului poetic: „A trecut timpul literaturii de vorbe mari, poeziei-miting, poeziei exclamative, poeziei care n-a spus nimic, poeziei cu eterne banalități adjectivale, lipsită de vocabular liric, secată de măduva cuvântului plin. Poeziei fără control și măsură artistică. Literatură de compilații de fapte și discursuri. O literatură minoră, de însemnătate secundară, o literatură exterioară...” (Ion Miloș). Acești germeni ai modernismului au pregătit terenul generației de scriitori ai deceniului opt, când s-a semnalat și saltul „Luminii”, pe cote valorice înalte. Între 1961-1971 în paginile revistei publică scriitorii: Olimpiu Baloș, Eugenia Ciobanu, Petru Cârdu, Ioan Flora, Gheorghe Lifa, Felicia Marina Munteanu, Aurora Rotariu, Ileana Ursu, Ioan Baba, Simeon Lăzăreanu, Costa Roșu, ș.a. Mai târziu, li se alătură și Slavco Almăjan, Pavel Gătăianțu, Nicu Ciobanu, ș.a. care au însemnat pentru literatura română din Voivodina o deschidere spre alte spații literate, o tendință constantă de sincronizare cu fenomenul literar românesc și universal dar, fără a se depărta prea mult de ceea ce se întâmplă în spațiul literaturii sârbe. În paginile revistei *Lumina*, au debutat mulți scriitori din Voivodina, s-au publicat în limba română sau în traducere sârbească operele lui Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ștefan Augustin Doinaș, ș.a. Sub redactorul-șef Ioan Baba, revista și-a schimbat formatul, s-au introdus rubrici noi, revista orientându-se spre racordarea la valorile contemporane românești și universale. În paginile ei au fost publicați autorii interziși în România (Mircea Eliade, Emil Cioran, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Caraion ș.a.). De-a lungul celor aproape șapte decenii de existență, în paginile revistei *Lumina* au fost publicate lucrări originale în versuri sau în proză, critică literară, încercări dramaturgice, traduceri, eseuri, opere din literatura generală română,

etc. Revista *Lumina* a fost un promotor al culturii spirituale a românilor din Voivodina. Ea a contribuit la dezvoltarea literaturii în limba română iar scriitorii care au publicat în paginile ei au contribuit la sporirea calității literar-artistice a revistei și a valorilor spirituale ale românilor din Voivodina și la menținerea conștiinței lor naționale.

Revista *Lumina* de la primul număr până în ziua de azi s-a dezvoltat profesional, atât prin conținut, cât și prin subiectele abordate. Deși revista a trecut prin diferite crize sociale și literare, a reușit totuși să rămână consecventă în realizarea obiectivelor și ideilor inițiale, de a cultiva creația literară în limba română din Voivodina.

Lumina era la început axată mai mult pe problemele culturale și educaționale decât pe cele literare, în care s-au adus importante date despre societățile culturale din mediul rural și despre învățământul din mediul rural bănățean. Revista a publicat numeroase materiale educaționale și traduceri ale operelor dramatice pentru nevoile teatrelor de amatori din satele bănățene. Odată cu sosirea lui Radu Flora și al lui Mihai Avramescu în fruntea revistei, ea a devenit una de literatură, unde s-au publicat, în special, creații originale și unde s-au promovat scriitorii tineri,

În perioada 1951-1955, în paginile revistei apar fragmente din cele mai cunoscute opere literare tradiționaliste, "Orice operă literară este oglindirea vederii scriitorului asupra lumii" (Miloș 1957). Atunci când Vasko Popa a publicat "Scoața" și "87 de poeme" agitând scena literară din Serbia, s-a creat o ruptură dintre tradiționaliști și moderniști. Aceste întâmplări au avut o influență profundă asupra literaturii românești din Voivodina. Era dat un semnal tinerilor scriitori că este timpul pentru schimbări, pentru un discurs modern, spre crearea noilor specii literare și pentru sincronizare cu ritmurile vremii de atunci. Pe când era Vasko Popa redactor-șef al revistei au fost reflectate în paginile ei realitățile sociale din acea vreme iar cu venirea lui Ion Miloș, revista se îndreaptă treptat spre modernism, producând reacții puternice în rândul tradiționaliștilor. În perioada modernă a reînviat cuvântul tipărit în limba română, deschizându-se drumul scriitorilor optzeciști.

În 1975, de redactor-șef al revistei *Lumina* este ales scriitorul Slavco Almăjan, reprezentant al promoției anilor '70. El a adus idei novatoare în paginile revistei, o alegere mai riguroasă a operelor de calitate și un șir de poeți de talie europeană din Voivodina (Ioan Flora, Petru Cărdu) și din România, în paginile ei. Acum începe publicarea traducerilor din literatura cu scopul să echivaleze (în sensul literar) tendințele din România cu cele europene. Toate acestea au dus la o nouă eră în dezvoltarea revistei *Lumina*. Însuși Slavco Almăjan a afirmat că: „*Lumina* pe care am redactat-o eu, pe la sfârșitul anilor '70, era o replică dezinhbată la adresa prejudecăților și a unui anumit model de mentalitate intelectuală ce trecea prin viață cu pete ideologice, incomode și jenante“ (Almăjan 2002: 7).

Atunci când în fruntea redacției revistei *Lumina* vine Simeon Lăzăreanu, s-a încercat ca în paginile ei să fie prezente mai multe opere literare românești, dar nu s-au uitat nici drumurile europene pe care a luat-o literatura română de atunci. Dorind, pe de o parte sincronizarea cu literatura iugoslavă și europeană, conținutul revistei a fost ridicat la un nivel demn de laudat, dar mai ales s-a remarcat faptul că atunci s-au promovat operele de calitate în limba română din Voivodina, dar și traducerile din literatura sârbă sau universală, care au avut un loc important în paginile revistei. S-a înființat Colecția revistei *Lumina*, "inițiată de același Simeon Lăzăreanu, a oferit un spațiu mai larg de exprimare colaboratorilor revistei, dovedindu-se un proiect viabil, fructuos" (Agache 2010: 43) și tot în această perioadă în paginile revistei au fost publicate operele poezilor Pavel Gățăianțu, Ioan Flora, Nicu Cioban, Nichita Stănescu, Marin Sorescu ș.a.

Când în 1994 a fost ales Ioan Baba de redactor-șef al revistei: "*Lumina* și-a schimbat formatul, structurându-se pe rubrici mozaicale permanente și orientându-se spre racordarea la valorile contemporane românești și universale, prezentându-se ca o revistă cu un aspect deosebit de plăcut, modern și un cuprins interesant și valoros" (Ibidem). În paginile ei s-au publicat texte literare originale ale scriitorilor români din Voivodina: eseuri, literatură de ficțiune, poezie, povestiri, eseuri și critică literară, precum și numeroase traduceri (din română în sârbă și invers), precum și fragmente din operele marilor scriitori europeni: "Cu apariție lunară aproape jumătate de secol (cu mici întreruperi) sau trimestrială (după 1997), revista a concentrat toate forțele creatoare,

în general scriitorii care au intrat în circuitul de valori ale literaturii române, alții mai așteptând încă dreapta așezare în cadrele acesteia (Ibidem: 60).

Revista *Lumina*, promovând cu succes cultura și literatura română din Voivodina, rezistând vitregiilor vremii de la sfârșitul secolului trecut, a păstrat demn și cu succes cuvântul românesc din aceste meleaguri. Încă de la începuturile sale și până în prezent revista a oferit un spectru bogat de texte din domeniul cultural: ”Este, probabil, și motivul pentru care conducătorul ei de acum, poetul Ioan Baba, recurge, în ce privește formatul și conținutul revistei, la tot felul de strategeme, fiind neconținut agresat de dorința de a o transforma într-o adevărată instituție de cultură” (Copcea 2007: 393). Dimensiunea și importanța acestei reviste se reflectă în faptul că promovează comoară națională românească, dar, în același timp, sprijină și cultivă literatura universală:

”Menirea istorică și culturală a *Luminii* a devenit aceea de a demola zidurile ignoranței și nonvalorii. Este locul, în această ordine de idei, să semnalăm faptul că ea a stimulat creația originală a cercului de scriitori din jur, luând parte, [...] la ridicarea nivelului cultural al minorității române, dar și la cunoașterea fenomenelor literare și științifice din afara frontierelor „mobile” ale limbii române” (Ibidem).

Primind o dimensiune nouă, ea păstrează și extinde multiculturalismul și multilingvismul în Voivodina, devenind o revistă importantă pentru comunitatea românească dar și pentru cititorii din afara graniței, exegeții români considerând-o ”prima publicație de literatură, artă și cultură transfrontalieră din Europa de sud-est, despre spațiile culturale și interculturale, despre interferențele transfrontaliere (Baba 2007: 331). Revista *Lumina* de la începutul existenței sale, a avut o viziune clară și idei prețioase care se subordonau tendințelor moderne ale literaturii, ea păstrând cu sfințenie „formarea unui gust artistic elevat, educarea unui cititor competent și a unor condeieri trecuți prin școala unor veritabili maeștri ai cuvântului artistic (Mengher 2000: 43).

Bibliografie

- AGACHE, Catinca (2010). *Literatura română din Voivodina*. Panciova: Editura Libertatea.
- ALMĂJAN, Slavco (2002). *Între spontaneitate și delicatețe*, ”Lumina”, nr. 1-2-3.
- BABA, Ioan (2007). *Zilele revistei Lumina*, Lumina: revistă de literatură, artă și cultură, an. 60, nr.4.
- COPCEA, Florian (2007). *Lumina – o istorie deschisă a literaturii române din Serbia*, Lumina: revistă de literatură, artă și cultură. An 60, nr. 4.
- MENGHER, Ionela (2000). *Lumina (1947-1997): studiu monografic*, Novi Sad: Editura Libertatea.
- MILOȘ, Ion (1957). *Ce-i de făcut?*, Lumina, nr. 6.
- POPA, Vasile (1947). *Drumurile noastre*. Vârșeț: Lumina, An I, nr.1, p. 1-3.